

СЕКЦІЯ 1 ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

СУБКУЛЬТУРНІ КОНФІГУРАЦІЇ ТА ПОЛІТИЧНА МЕДІАЦІЯ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

SUBCULTURAL CONFIGURATIONS AND POLITICAL MEDIATION IN PUBLIC ADMINISTRATION

У статті досліджуються субкультурні конфігурації, як чинники комунікативної дії, які сьогодні характеризуються значним рівнем конфліктогенності. Автором наголошується потреба у логічному соціально-управлінському впорядкуванні субкультур у контексті впровадження нової комунікативної моделі діалогу, механізмом реалізації якої визначено політичну медіацію. Проаналізовано специфіку субкультурних комунікацій та роль політичної медіації у системі публічного управління. Ядром субкультурного різноманіття у системі організаційної культури публічного управління є адміністративна субкультура, як соціокультурне явище, що являє собою систему аксіологічних і комунікативних імперативів публічної служби.

У даній статті автором запропонована методологія репрезентації особливостей формування комунікативного процесу, де сукупність інтерпретацій являє собою комплексний механізм соціокультурних конфігурацій субкультур в умовах структуривання цілісного культурного ландшафту.

Ключові слова: організаційна культура публічного управління, субкультури, адміністративна субкультура, комунікації, політична медіація.

В статье исследуются субкультурные конфигурации, как факторы коммуникативного действия, которые сегодня характеризуются значительным уровнем конфликтности. Автором отмечается востребованность логического социально-управленческого упорядочивания субкультур в контексте внедрения новой коммуникативной модели диалога, механизмом реализации которой определена политическая медиация. Проанализирована специфика субкультурных коммуникаций и роль политической медиации в системе публичного управления. Ядром субкультур-

ного разнообразия в системе организационной культуры публичного управления является административная субкультура, как социокультурное явление, представляющее собой систему аксиологических и коммуникативных императивов публичной службы. В данной статье автором предложена методология репрезентации особенностей формообразования коммуникативного процесса, где совокупность интерпретаций представляет собой комплексный механизм социокультурных конфигураций субкультур в условиях структурирования целостного культурного ландшафта.

Ключевые слова: организационная культура публичного управления, субкультуры, административная субкультура, коммуникации, политическая медиация.

The article explores subcultural configurations as factors of communicative action, which, today, are characterized by a significant level of conflict. The author notes the demand for logical social and managerial ordering of subcultures in the context of the introduction of a new communicative model of dialogue, the mechanism for implementing which defines political mediation. The specifics of subcultural communications and the role of political mediation in the system of public administration are analyzed. The core of subcultural diversity in the system of organizational culture of public administration is the administrative subculture, as a sociocultural phenomenon, which is a system of axiological and communicative imperatives of public service.

In this article, the author suggests a methodology for representation of the features of the formation of the communicative process, where a set of interpretations is a complex mechanism of socio-cultural configurations of subcultures in the context of structuring an integral cultural landscape.

Key words: organizational culture of public administration, subcultures, administrative subculture, communications, political mediation.

УДК 352/354+316.7

Божок О.І.

викладач кафедри теорії та практики управління
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Субкультурні конфігурації, як чинники комунікативної дії, характеризуються значним рівнем конфліктогенності. Їх комунікативна взаємодія у публічному просторі обумовлюється складністю діалогових процесів, різноманіттям комунікативних векторів, динамікою їх трансформацій та непередбачуваністю цілей, інтересів і потреб акторів комунікації, що суттєво підвищує значущість соціальної ефек-

тивності комунікації. Багатовекторність субкультурних конфігурацій потребує логічного соціально-управлінського впорядкування, що актуалізує впровадження нової комунікативної моделі діалогу, механізмом реалізації якої нами визначено політичну медіацію. Провідну роль на шляху до розбудови ефективної комунікативної моделі діалогової взаємодії відіграють адміністративна субкультура, як різновид професійних субкультур, і регіональні

субкультури – горизонтальні субкультури, які відтворюють мережевість організаційної культури публічного управління. У цілому, субкультури у системі організаційної культури публічного управління є колективною соціальною реакцією на суспільно значущі суперечності у вимірі професійної публічної служби у взаємодії з громадянським суспільством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що проблематика комунікацій актуалізується у зв'язку з творенням нового комунікативного поля публічного управління. Вітчизняні науковці здійснили вагомий внесок у розвиток методології комунікацій у публічному управлінні. Так, В. Дрешпак досліджує етичні аспекти комунікацій у публічному управлінні [5], Н. Дніпренко розглядає аспекти демократичних стандартів комунікацій [4], В. Гошовська, Л. Пашко, Н. Ларіна [7], С. Гайдученко [2] осмислюють комунікації у публічному управлінні у тісному взаємозв'язку з організаційною культурою публічного управління. Окремо варто зазначити наукове дослідження Н. Сидоренко, де аналізуються структурно-функціональні та аксіологічні підходи у формуванні професійної культури державного управління [12; 13].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На нашу думку, потребують подальших досліджень аксіологічні засади комунікативного простору буття адміністративної субкультури, оскільки крізь призму специфіки буття субкультур, як соціокультурних сегментів домінуючої культури, формуються дослідницькі перспективи для осмислення аксіологічних і комунікативних аспектів цілісної організаційної культури публічного управління та її впливу на творення нової діалогової моделі комунікацій з громадянським суспільством.

Метою статті є гіпотеза автора про те, що існує певна специфіка субкультурних конфігурацій у комунікативній системі публічного управління, які обумовлюються комунікативним потенціалом і векторами комунікативної взаємодії субкультур у процесі комунікації, націленому на пошук моделі соціального діалогу (діалогової моделі субкультури). Комунікативним механізмом впровадження діалогової моделі субкультур, однією з яких ми виокремлюємо адміністративну субкультуру, нами визначається політична медіація, що реалізується в умовах потенційних конфліктів суб'єкту і об'єкту управління.

Виклад основного матеріалу. Прозорість діалогової моделі комунікацій у публічному управлінні є суспільно потрібним запитом у пошуках ефективного комунікативного меха-

нізму, яким, ми вважаємо, може стати явище політичної медіації. Медіація, як комунікативний механізм, на думку сучасних науковців С. Федорченко, Р. Алексєєва, Л. Федорченко, з'являється внаслідок еволюції управлінської думки, а її методологічним підґрунтям постають концепти «мережевого управління» і «нового державного менеджменту». Але, з огляду на важелі соціальної ефективності публічного управління, соціальні перспективи впровадження принципів і механізмів «нового державного менеджменту» зазнають критики. «На ділі система «нового державного управління» спровокувала зсув державних орієнтирів від забезпечення загального блага до односторонньої комерціалізації. Після кризи «нового державного управління» з'явився мережевий підхід, який вже впритул зближив політичне і медіаційне. Важливу роль тут зіграла політична доктрина «співучасті» («stakeholding») британської лейбористської партії часу Т. Блера, яка пропонувала відхід від англосаксонської моделі «економіки акціонерного капіталу» до так званої «інтегрованої держави» («joined-up government»)» [14, с. 43].

У контексті нашого дослідження специфіки субкультурних комунікацій та ролі політичної медіації в їх впорядкуванні у системі публічного управління, пропонуємо розпочати наукові розвідки з виявлення особливостей явища організаційної культури публічного управління. Організаційна культура публічного управління структурована специфічними соціокультурними сегментами – субкультурами, що конфігурують між собою, продукуючи ціннісні, смислові, ментальні виразники комунікативних практик. Як слушно зауважує українська дослідниця С. Гайдученко: «культура пов'язує організацію в єдине ціле із повсякденною практикою та індивідуальними діями... Організаційна культура публічного управління перестає бути тільки додатковим його важелем і стає стратегічним чинником формування та розвитку масового соціокультурного простору...» [2, с. 103, 118].

Аналізуючи наукові погляди українських дослідників щодо специфіки організаційної культури, виокремлюємо наступні тенденції в її сучасному розвитку. По-перше, це трансформація аксіологічної парадигми корпоративної культури державного управління у контексті ціннісно-смислових перетворень бюрократичного стилю управління до управлінського стилю «інклюзивного врядування», який відтворює аксіосфера організаційної культури публічного управління. Також вважаємо перспективним вектор досліджень трансформацій аксіологічного та комунікативного вимірів публічного

управління українського науковця Є. Бородіна, який вбачає, що: «заміщення обміну цінностями нормативно-ціннісним обміном перекладає процедуру медіації з рівня міжіндивідних конфліктів на рівень регулювання громадських відносин, тобто робить її функцією політики як такої... стає атрибутом політики, її функціональним елементом» [1, с. 18].

На нашу думку, «заміщення обміну цінностями нормативно-ціннісним обміном» обумовлене поліфункціональністю організаційної культури як явища, і є логічним у контексті соціальної динаміки організаційної культури публічного управління. Сьогодні ми можемо спостерігати розмежування традиційних і модерних функцій культури та їх соціальну конкуренцію. Соціальну конкуренцію ми розуміємо як спосіб проектування соціальної самовизначеності шляхом міжгрупового суперництва у стратегіях і стилях життя. Ціннісна та регулятивна функції культури є традиційними за своєю природою, а от комунікативна функція культури визначається як сучасна, модерна.

Отже, комплекс особливих стильових характеристик життя в аспекті соціальної конкуренції формує специфічні субкультури із властивою їм суперечливістю буття. Функціональний зріз соціальної конкуренції у культурі є фактором продукування появи протиборства субкультур як виразників інтересів і потреб соціальних груп. У перспективі, вплив конкуруючих субкультур у системі організаційної культури публічного управління може бути репрезентований у суспільних настроях і суспільних потребах, формуючи комунікативний дискурс у суспільстві.

Наступною тенденцією динаміки організаційної культури визначаємо творення комунікативної платформи організаційної культури публічного управління на основі «інформаціоналізму» як ідеологічного центру соціокультурної динаміки, при якому преферентною характеристикою організаційної культури постає якісне поєднання знання та інформації [2]. Формуючи парадигму інформаційних технологій, інформація постає у наступних її властивостях – технологічних, мережевих, людинотворчих, гнучких і адаптивних до відтворення культурного та інституціонального різноманіття суспільства [5].

Інформаціоналізм, як соціокультурний процес, продукує нові формати масової культури (комерціалізацію, всеохоплюючий ефект) і контркультурних сегментів, що вирізняються на основі особистісної ідентичності та соціальної самовизначеності у культурному різноманітті суспільства. Вплив інформаціоналізму

як ціннісно-нормативної складової буття організаційної культури здійснюється і на масову культуру у цілому, як зазначає С. Гайдученко: «організаційна культура на основі інформаціоналізму (знання плюс інформація) має бути здатна закласти сучасний алгоритм людської взаємодії (культурний діалог) у процесі життєдіяльності і, зокрема, в управлінській діяльності» [2, с. 65]. Отже, ми можемо констатувати, що організаційна культура публічного управління реалізує функцію людинотворення у комунікативній площині.

Вищезазначені модерні характеристики сучасної організаційної культури публічного управління визначають, на нашу думку, специфіку буття субкультурних сегментів у системі організаційної культури. У контексті децентралізації влади продукується збільшення автономії соціальних, організаційних інститутів та інклюзія інституцій громадянського суспільства, що суттєво урізноманітнює структурованість субкультур. Кожна з субкультур вирізняється своїми ціннісними, ментальними, етичними та комунікативними особливостями, а також ціннісно-нормативно віддзеркалює межі організаційно-правових форм функціонування інституцій публічного управління. На жаль, субкультурні конфігурації у комунікативному полі організаційної культури публічного управління у сучасний період її становлення і розвитку обумовлені конфліктними та кризовими комунікаціями. Субкультури як дієві актори публічної комунікації охоплюють багатомірні відтінки комунікативного процесу: індивідуальні, колективні, корпоративні, ціннісно-нормативні та стильові характеристики комунікантів. Унікальність комунікативного процесу обумовлюється також і специфікою різних сфер суспільного життя, але у контексті крос-культурного комунікативного поля публічного управління продукуються новітні регулятивні норми комунікативної взаємодії носіїв субкультур, що виконують представницьку функцію у системі публічного управління.

Український науковець М. Закович розрізняє формальний та напівформальний виміри буття субкультур, і наголошує на тому, що: «форми організації різних субкультур неоднакові. Вони можуть бути достатньо чітко визначені нормами формальної (статутної, кодифікованої) соціально-структурної одиниці – наприклад, політичні партії, професійні об'єднання тощо. Деякі інші субкультури напівформальні (соціокультурні чи соціополітичні рухи)» [7, с. 65]. Апелюючи до думки сучасного українського науковця М. Заковича, що поняття «субкультура» не є синонімом

поняття «соціальна група», представницькі форми буття субкультур ми розуміємо як ціннісно-сміслові константи неформальних актів репрезентації цінностей, інтересів і потреб структурно-функціональних різновидів професійних субкультур, заснованих на внутрішньо-мотиваційних регуляторах діяльності політико-адміністративних еліт. Також представницька роль субкультур у публічному управлінні має свій прояв у зовнішніх, символічно-церемоніальних комунікативних практиках.

Репрезентативність субкультур у процесі комунікації є методологічним підґрунтям формоутворення процесу комунікації, розкриваючи змістовну компоненту домінуючих зразків крізь призму їх інтерпретування. «При розриві ж зв'язку між реальним об'єктом і його зображенням говорять про «кризу репрезентації». Очевидно, під розривом слід розуміти ступінь трансформації та інтерпретації реального... Репрезентація – це не копія побаченого, а явище, якому притаманна інтерпретативність» [8, с. 41].

Сукупність інтерпретацій являє собою комплексний механізм соціокультурних конфігурацій субкультур, який формується у контексті соціально-історичних умов структурування цілісного культурного ландшафту. При чому, домінуючий культурний ландшафт розпорошується суперечками між усталеними традиціями комунікативного досвіду з інноваційно-орієнтованою комунікативною діяльністю, і обумовлюється різноманіттям субкультурних сегментів, де чільне місце займають субкультури на рівні взаємодії суб'єкту та об'єкту управління.

Ядром субкультурного різноманіття у системі організаційної культури публічного управління, на нашу думку, постає адміністративна субкультура, яка, за визначенням О. Науменко, є різновидом професійної субкультури державних службовців – «субкультурою бюрократії» [10]. Нами, адміністративна субкультура визначається у більш широкому значенні, що відповідає актуальності сучасних управлінських практик, а саме, як соціокультурне явище, що являє собою систему нормативно-ціннісних і комунікативних засад професійної діяльності публічних службовців і формує комплекс морально-етичних вимірів професійної публічної служби.

Формування адміністративної субкультури нового типу як локального утворення аксіологічних і комунікативних імперативів публічної служби обумовлене структурними особливостями сучасної моделі публічного управління. У публічному управлінні мережева організація

соціально-управлінських відносин закладає в основи комунікативного процесу діалогову взаємодію субкультурних сегментів, що знаходиться наразі у пошуках комунікативного механізму творення нормативно-ціннісного, смислового консенсусу. Нова реальність буття комунікативного поля субкультур в умовах децентралізації влади передбачає преференції суб'єкт-суб'єктних контурів комунікацій, таких як: «відносини рівності», інклюзивності врядування і політичного характеру управлінської дії.

Інклюзивне врядування орієнтоване на включення вертикальних і горизонтальних субкультур у процес публічного управління, а відтак, субкультури, як суб'єкти комунікацій мають пройти процес інституалізації у соціальні механізми професіоналізації публічної служби. На думку української дослідниці Н. Фоміцької, яка зацентрувала свою увагу на дослідженні проблематики інституалізації у процесі децентралізації влади, саме на факторах становлення і розвитку самоврядних інституцій, «інституціоналізація є упорядкованим процесом з певною структурою відносин, ієрархією влади, дисципліною, правилами поведінки... інституціоналізація, свого роду є процесом «викристалізовування» змін, результатом яких є створення нових інституцій» [15, с. 6].

Одним з інноваційно-орієнтованих інституціональних механізмів комунікативної взаємодії у контексті самоорганізації субкультур на шляху до творення діалогової комунікації є медіація. Співзвучною є думка Є. Бородіна, який визначає медіацію «як загальносоціальний спосіб самоорганізації і самоврядування, функціональний елемент структурно-інформаційного поля політики, інструмент соціального діалогу». Автор зазначає, що «у процесі медіативної взаємодії її сторони самостійно, з огляду на свій інтереси, ціннісні переваги і наявні обставини, здійснюють взаємні поступки і на цій основі встановлюють межі й умови спільного існування, регулюють взаємовідносини... Це означає, що медіація є процедурою: вона має властивість повторюватися і тому може типізуватися» [1, с. 15].

Типологізація процесу медіації закладає специфічні алгоритми конструювання комунікативного поля діалогової взаємодії субкультур у публічному управлінні. Враховуючи специфіку суб'єкт-суб'єктної парадигми діалогових комунікацій у публічному управлінні, субкультури виконують також і роль оцінювання «Іншого». Як слушно відмічає вітчизняний науковець М. Закович, «існуючі субкультури оцінюються не лише їх представниками,

але й представниками інших груп. Від того, які оцінки домінуватимуть – позитивні, негативні, нейтральні, залежить доля субкультури, її стійкість, напруга відносин у ній, можливості розвитку тощо. Як складник культури, її неодмінний елемент з певними груповими оцінками і перевагами, оцінюваний іншими членами суспільства, субкультури стають нерівнозначними: одні користуються більшою, інші – меншою повагою; одні більше, інші менше впливають на культурний поступ» [7, с. 65].

Так, наприклад, регіональні субкультури, сформовані регіональними елітами: політичними, адміністративними, економічними, інтелектуальними, є горизонтальними субкультурами, наразі активно трансформуються у контексті децентралізації влади, і є «стейкхолдерами» у публічних комунікаціях. Комунікативне поле горизонтальних субкультур – це, по суті, інтерпретація уявлень про «конфлікт амбіцій», заснований на соціальній конкуренції горизонтальних субкультур, їх самовираженні у перетворених формах лідерства, прагненні до поверхового оцінювання і стереотипного обміну символами, що потребує соціально-управлінського впливу щодо формування «діалогу цінностей» у творенні нової аксіосфери публічного управління.

Визначаючи медіацію як комунікативний механізм діалогової взаємодії субкультур, ми акцентуємо увагу саме на політичній медіації, оскільки одним із вимірів буття організаційної культури публічного управління є політичний. Пріоритет політики у публічній службі, змістом якої є адміністративна діяльність виконавчо-розпорядчого характеру, є стратегічним фактором розвитку держави, і реалізується в узгоджених формах легітимізації або проблематизації явищ чи процесів. «Поєднуючи дві функції – досягнення згоди і первинного конструювання відносин рівності, медіація є одним із функціональних елементів структурно-інформаційного поля політики... є технологією досягнення угоди, яка одержує інституціональне оформлення і закріплення, дієвість якого гарантується не лише доброю волею і згодою учасників переговорів, але і нормативними ресурсами суспільства і держави» [1, с. 18].

Соціально-політичний контекст формування діалогової моделі адміністративної субкультури у публічному управлінні є по суті експлікативною реакцією на узагальнення соціальних потреб, інтересів і позицій виконавців соціально-політичних ролей шляхом артикуляції, агрегації та концептуалізації суспільних запитів. Концептуалізація суспільних вимог, нормативно-ціннісне врегулювання

суперечностей у владно-управлінських структурах, репрезентованих різновидами професійних субкультур, при впровадженні технології політичної медіації являє собою особливий комунікативний механізм, що поєднує у собі автономну волю комунікаторів, стратегічно налаштовуючи їх на пошуки консенсусної згоди.

На нашу думку, методологічною основою політичної медіації у публічному управлінні може бути визначено «соціальну репрезентацію» як спосіб ментальної інтерпретації субкультур, субкультурних цінностей, інтересів і потреб представницьких субкультур, при включенні у діалоговий процес. «Онтологічний аспект у соціальній репрезентації виявляється у заміщенні якогось соціального, політичного явища концептуальною конструкцією, вже з моменту свого виникнення перебирає на себе здатність уособлення не тільки окремих, а й фактично усіх сутнісних рис вихідного явища. Характеристика соціальної репрезентації як ментальної конструкції полягає у тому, що вона створює спосіб мислення про об'єкт» [11, с. 144-145].

Таким чином, комунікативна модель діалогової взаємодії адміністративної субкультури та механізм її реалізації – політична медіація, відтворюється у процесі прийняття управлінських рішень. Цей процес триступеневого характеру, де перший ступінь – це обмін інформацією у системі публічного управління, другий – консультації та інклюзія громадського сектору у контексті нової аксіосфери організаційної культури публічного управління, третій – соціальний діалог як творча діяльність у стратегічному вимірі політико-адміністративної сфери. Діалогові наративи мають трансформуватися наступним чином: громадськість як соціальний актор комунікації у процесі обговорення проектів рішень має отримати роль дійсного суб'єкту прийняття управлінських рішень шляхом конструювання структурно-функціональної ролі громадськості у вимірі діалогової взаємодії, що у перспективі сформує організаційно-управлінські механізми «інклюзивного врядування».

Висновки. Отже, сформована вище гіпотеза про наявність специфічних субкультурних конфігурацій, які можливо впорядкувати у комунікативному процесі шляхом впровадження політичної медіації у системі публічного управління, нами доведена у декількох напрямках дослідження. По-перше, осмислення стильового характеру субкультур в їх функціональному призначенні, де репрезентативність як методологія інтерпретації особливостей субкультур у процесі комунікації,

продукує комплексний механізм соціокультурних конфігурацій субкультур. По-друге, з огляду на специфіку суб'єкт-суб'єктної комунікативної парадигми публічного управління, медіація, як новітній комунікативний механізм, закладає специфічні алгоритми конструювання комунікативного поля діалогової взаємодії субкультур. По-третє, формування діалогової взаємодії субкультур, однією з яких ми виокремлюємо адміністративну субкультуру, реалізується у парадигмі політичного цілепокладання та в умовах потенційних конфліктів суб'єкту і об'єкту управління. Це дозволяє нам довести, що комунікативний потенціал субкультур, вектори їх комунікативної взаємодії і процес комунікації актуалізують формування нової комунікативної моделі соціального діалогу, яка реалізується шляхом політичної медіації у публічному управлінні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бородін Є. Медіація в управлінні суспільством: структурно-функціональний аспект. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. Вип. 1. С. 14-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2017_1_4.
2. Гайдученко С.О. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку організаційної культури публічного управління: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: спец. 25.00.01. Х.: ХарРІДУ НАДУ, 2016. 437 с.
3. Дніпренко, Н.К. Комунікація: демократичні стандарти в роботі державної влади. К.: Вістка, 2008. 164 с.
4. Дрешпак В. М. Знаки та символи в державному управлінні: монографія. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2010. 338 с.
5. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура / пер. з англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. М.: Гос. ун-т. высш. шк. экономики, 2000. 606 с.
6. Комунікації в публічному управлінні: аспекти організаційної культури та ділового спілкування: навч. посіб. / Рада Європи, Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; уклад.: В.А. Гошовська, Л.А. Пашко, Н.Б. Ларіна. Київ: К.І.С., 2016. 130 с.
7. Культурологія: українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / М.М. Закович, І.А. Зязюн, О.М. Семашко та ін.; за ред. М.М. Заковича. 4-те вид., випр. і допов. Київ: Знання, 2009. 589 с.
8. Лагода О.М. Репрезентація як форма нарративізації. ВІСНИК ХДАДМ. 2013. Вип. № 4. С. 39-42. URL: <http://www.visnik.org/pdf/v2013-04-08-lagoda.pdf>.
9. Михненко П.А. Координационно-культурный профиль: концепция диагностики внутренней среды организации. Journal of Modern Competition. № 5(65). 2017 С. 80-103.
10. Науменко О.М. Становлення і розвиток адміністративної субкультури в Україні: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Південноукр. держ. пед. ун-т (м. Одеса) ім. К.Д. Ушинського. О., 2006. 199 с.
11. Рубанець О.М. Методологічні аспекти репрезентації. Мультиверсум. Філософський альманах. 2014. Випуск 4–5 (132–133). С. 137–150.
12. Сидоренко Н.С. Культура державного управління як вид культури (субкультури): структурний аналіз. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/du/2009_4/files/DU_04_09_Sidorenko_15.
13. Сидоренко Н.С. Професійна культура державних службовців у контексті структурних перетворень. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-01\(15\)/13.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-01(15)/13.pdf).
14. Федорченко С.Н., Алексеев Р.А., Федорченко Л.В. Медиационная основа технологий политического менеджмента / Вестник НГТУ им. Р.Е. Алексеева. Серия «Управление в социальных системах. Коммуникативные технологии». 2014. С. 42-54.
15. Фоміцька Н. В. Інституалізація у процесі децентралізації влади. Theory and Practice of Public Administration № 4(55)/2016. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-4/doc/3/03.pdf>.
16. Щепанская Т.Б. Система: тексты и традиции субкультуры / Рос. гос. гуманит. ун-т, Ин-т высш. гуманитар. исслед., Центр типологии и семиотики фольклора. Москва: ОГИ, 2004. 286 с.